

nek sikerült egy hagyatékban felfedeznie azt a kéziratot jegyzetet, melyet nem kisebb ember írt «Tekintetes Horvát István úr, az S. S. Mesterségek és Bölcselkedés Doktorának. S. a. T. előadásai szerint» —, mint Pauler Tódor. 2-ik esztendőbeli bölcselkedő Pesten, 1832. — Ez a Pauler Tivadar, aki tizenhétéves korában bölcsészeti, húszéves korában pedig jogdoktori oklevelet nyert a pesti egyetemen, később pedig Eötvös József báró utóda lett a közoktatásügyi miniszteri székben és a Tisza Kálmán kormányában mint hazánk igazságügyminisztere halt meg.

Horvát István, mint Révai Miklós kedvenc tanítványa, nyelvtörténeti kutatásai közben hajlott át a hazai jog- és őstörténet bűvárlatára. Sokat foglalkozott irodalmi multunkkal. Lassanként áttekinti annak egész anyagát, hazai és külföldi forrasműveit és pár évtized alatt oly ropant adalék-tömeget gyűjt össze, amelyre a tudomány minden munkása ma is tisztelettel tekinthet. Rengeteg kézirat-hagyatéka van a Nemzeti Múzeum kézirtárában; irodalomtörténeti alig néhány lap. Azért becses ez a most kinyomtatásra került Pauler-féle «Magyar Litteratura», mert teljes, kerek egységben őrizte meg számunkra Horvát István irodalomtörténeti előadásait. 1830 óta, mint helyettes — 1837-től pedig mint a magyar nyelv és irodalom rendes tanára működött a pesti egyetemen. — Most megjelentetett munkájában irodalmi multunkat 36 tételben és öt időszakaszban tárgyalja. Tételeinek fele a reformáció előtti, másik fele a reformáció utáni korokat ismerteti a Tudományos Akadémia megalapításáig. — Az irodalom leglényegesebb jegyül a magyar nyelvet tekinti. Mit és mennyit tettek ennek érdekében írók, költők, királyok és papok... elsősorban ezt vizsgálja, ennek művelődéstörténeti

útját rajzolja. Amiként megállapítja, «hogy a kereszténység felvétele által a magyar nyelv a vallás dolgában erős határok közé szorított», akként hirdeti, hogy a reformáció «a nemzeti nyelvbe mintegy új életet öntött» és a vallásról folyt «vetekedő írások» nevelték a magyar nyelv keletét. — Sok részletkérdéssel adós marad. Balassa Bálintot, Apácai Cseri Jánost meg sem említi. Forrástanulmányt, elmélyedést sürget, de ő maga is mellőzi előadásában nem egyszer a rendelkezésre álló forrásokat. Teszi ezt azért, mert nem teljességre, hanem inkább jellegzetességre törekszik.

Kegyelttel és meghatottsággal olvassuk ez előadásokat, melyeket egykoron Pauleren kívül báró Eötvös József, Szalay László, Toldy Ferenc és sok kiváló magyar lelkesedéssel hallgatott attól, kinek a magyarságért hevülő lelke egy sereg költőre, közöttük a legnagyobbra: Vörösmartyra is rendkívül nagy hatással volt.

Mesterházy Jenő.

Lambrecht Kálmán : Herman Ottó. Könyvbarátok Kis Könyve. Magyar Könyvbarátok kiadása. Budapest, 1934.

A Magyar Könyvbarátok és az Egyetemi nyomda alig vállalhattak szebb feladatot magukra, mint az ifjúság részére megírni annak az embernek az életrajzát, aki a tudomány legkülönbözőbb területén bámulatos otthonossággal mozgott. Kutató tekintetével meglátta és feltárta a tudomány eddig lappangó kincseit, új tennivalókra és munkalehetőségekre mutatott rá. Útnak bocsátotta a magyar néprajzot, az ősembertant; vaskos köteteket írt Magyarország pókfaunájáról, a lápi pákász-halászemberek csodálatos életéről s megélevenítette előttünk az északi madárhegyek világát. Mindig volt valami új mondanivalója a szakembernek és

a nagyközönségnek egyformán, legyen az a magyar rovásírás vagy valami igénytelen rovar problémája. A polihisztorok fajtájából való volt s ebben a tekintetben hasonlított a legendás hírű Brassai Sámuelhez. De míg — amint Lambrecht fejtegeti — Brassai csupa rendszer és módszer, addig Hermann Ottó eleme a rendszertelenség, módszere a módszer-telenség. Brassai tanít, oktat, Herman alkot. Nem kerül el az apró részletekbe, inkább a «nagy egységek meglátása felé tör». Ha valami újat fedez fel, addigi működési területét otthagyja s az új jelenség tanulmányozását kezdi el. Így jutott el a pókok világától a magyar pásztor-terminológia összefoglalásának megírásáig, a lakatosműhelytől a Madártani Intézet igazgatói állásáig. Jelentőségének maradandóságát csak akkor látjuk igazán és tudjuk értékelni, ha a könyv utolsó lapjait olvassuk, ahol Lambrecht azokat a tudósokat sorolja fel, akik az ő nyomdokain haladtak a tudomány útjain. Van itt ethnografus, ornithológus, a halak és rovarok életének tanulmányozója. Munkái illusztrálásához még megfelelő művészi gárda neveléséről is tudott gondoskodni.

Az életrajz megírását pedig aligha bízhatta volna másra a kiadó, mint Lambrecht Kálmánra, aki Herman Ottó mellett nevelkedett és műhelyének legalaposabb ismerője. Szerzőnk az agg polihisztor romantikus, megpróbáltatásokkal és polémiákkal, gánccokkal és elismeréssel gazdag életének minden mozzanatát igen plasztikusan eleveníti fel. Sok helyen már a regényes korrajz határát érinti. Nyomatékosan ki kell emelnünk A borsodi Bükk ősembere c. fejezetet, amelyben bepillantást nyerünk az ősemberkutatás rejtélyes vilgába. Itt Lambrecht klasszikusan tömör összefoglalást nyújt az ifjúságnak egy tudományágról. Igen helyes az, hogy

Herman Ottó munkáiból közöl idézeteket, de ezek ebben az ifjúság részére szánt könyvben nem egy helyen túl hosszúra nyúlnak s a szaktudományok területére kanyarodnak át. Kossuth Lajosnak Herman Ottóhoz intézett egyik levelét sem itt kellett volna először publikálni.

A Könyvbarátok Szövetsége hozzá méltó kulturmissziót teljesítene, ha fokozatosan ugyanilyen formában kiadná Kőrösi Csoma Sándor, a két Bólyai, Magyar László és mások életrajzát. A jobb sorsra érdemes ifjúsági regényirodalmunk mellett nagy szükség volna ilyen munkákra is.

Gunda Béla.

Magyar reneszánsz írók. A *Magyar Irodalmi Ritkaságok* 29-ik füzete ismét hiányt pótló és alapvető. Fénykép felvételeket nyújt: Vitéz Jánosról, Janus Pannoniusról, Hunyadi Mátyásról, Callimachus Experiensről, Galeotto Marzióról, Bonfiniről, Bartholomaeus Pannoniusról, Oláh Miklósról, Mindszenti Gáborról, Forgách Ferencről, Istvánffyról, Bornemisza Péterről Enyedi Györgyről, Gyergyai Albertről, Rimay Jánosról, Zrinyi Miklósról.

E nevekből is látszik, hogy összefüggő képet igyekszik festeni arról a nemzeti műveltségünket megtermékenyítő szellemi mozgalomról, melyet reneszánszszal és humanizmussal szoktunk megjelölni.

A füzetet Kardos Tibor, az ismert fiatal reneszánszkutató irányításával a Berzsenyi Dániel reálgimn. V—VIII. o. tanulói rendezték sajtó alá. Összeállításuk a hely szűke ellenére érzékelteti azt az első ízben Fögel Józseftől hangoztatott igazságot, hogy a reneszánsz és reformáció közötti időszak irodalma csak addig és oly módon szakadékos, amíg és amily mértékben ismeretlen a magyar humanizmus története.